

FILIP TAMÁS

Harminckét év után

(Portrékísérlet Nemes Nagy Ágnesről)

Drága nagymamám cikornyás betűkkel dedikálta az akkor még az óvodáskoron is innen lévő kusunokájának az *Aranyecset* című könyvet, amely tele volt varázslatos rajzokkal. A rajzok között pedig egy Nemes Nagy Ágnes nevű költő versben és prózában írt keleti meséje volt olvasható egy kisfiúról, Szádeliről, aki olyan csodálatos ecsetet kapott egy öregembertől, hogy az ezzel festett teremtmények megelevenedtek. A gyönyörű könyv mára meglehetősen viseltessé vált, aminek az az oka, hogy sokszor olvastattam fel magamnak belőle, majd mikor már én is megismertem és falni kezdtem a betűket, magam is sokat forgattam.

Később a *Szép Verse*k antológiákban újra találok a költő nevével, és ennek a névnek akkorra már olyan világos üzenete volt, hogy viselőjének a költészete magától értetődően vetítődik azóta is a koponyám belsejében lévő körmozi hófehér vásznára. Ez a körmozi természetesen Nemes Nagy Ágnes *A látvány* című versét idézi meg, szerzőjének és az egész 20. századi világlírának egyik csúcsát, a torokszorítóan feltorlódó szenvedély, a megértés és a megértés ki tudja, meddig tartó elhalasztódásának megrendítő megfogalmazását. Ebben a versben és oly sok többi versében a magashegyek ritka levegőjét lélegezzük be, és az oxigénhiányos állapot szinte önkívületté változtatja az olvasó érzéseit. Szóval ebben a körmoziban a költészet filmje pereg minden éber pillanatomban, és talán álmaim során is. A stáblistán pedig ott van az ő neve is. A név végtelen komolyságot, elmélyültséget és emelkedettséget sugallt. Akkor még nem tudtam, hogy általában a szigorúságot is elhagyhatatlan jellemvonásaként szokás említeni, nekem ez akkor eszembe sem jutott.

Amikor joghallgatóként megtudtam, hogy a bölcsészkaron lesz egy speciálkollégiuma a költészet mibenlétéről, akkor felvillanyozódtam, és örültem, hogy legalább ezekre az alkalmakra magam is bölcsészhallgatóvá válhatok, ezért ha tehettem, mindig átsétáltam az előadásaira. Önmagát „gyakorló költőnek” aposztrofálta, ami az adott helyzetben szándékosan visszafogott kifejezés volt, talán azért, hogy ne emelje feleslegesen ködös magasságokba ezt az amúgy mégiscsak kivételes emberi tevékenységet. Rekedtes hangját sokszor átfűtötte a szenvedély. Sajnos elkallódtak a jegyzeteim, és ma már nagyon nehéz lenne felidézni, hogy konkrétan miről szóltak az előadásai. Annyi biztos, hogy a költészetet a megszerzett, a megszerzhető és a vágyott tudás semmivel sem helyettesíthető eszközként tekintette. Egy mondata mélyen bevésődött az emlékezetembe: *A költészet szüntelen határátlépés*. Aránytévesztés lenne a részemről, ha most buzgón nekiállnék helyeselni, hogy mennyire igaza volt, de tény, hogy ez a rövid mondat kivételes éleslátásról tanúskodik. Szinte látjuk és halljuk, ahogy a költészet újabb és újabb regisztereken képes és mer megszólalni, magába foglalva olyan tárgyi és szemléleti elemeket, amelyeket korábbi idők szerzői és olvasói a természetétől teljesen idegennek tekintettek. Okossága, műveltsége, előadásainak tárgya iránti alázata teljes egységbe állt össze. Úgy szerepelt előttünk, mint egy eleven klasszikus, aki mindent tud. Egyik alkalommal dedikáltattam az akkoriban megjelent *Között* című kötetét, amelyben a mai napig őrzöm az *Élet és Irodalom*ból kivágott *Amerikai állomás* és *Szikvója-erdő* című verseket, utolsó alkotói időszakának számomra legkedvesebb darabjait. A szó, mellyel nekem ajánlotta könyvét, a „barátsággal” volt. Pontosan tudom, hogy ez egy konvencionális fordulat, de

mégis úgy éreztem, hogy komolyan gondolja, és büszkén mutogattam ezt a dedikációt. A kézfogásnál nem jutott eszembe, de azóta többször is, hogy ez az a kéz, mely bizonyosan sok irodalmi nagyság kezét szorította meg korábban, hogy ez a kéz vette ki a postaládából azt a levelezőlapot, melyet a halál árnyékában álló Szerb Antal és Halász Gábor ezekkel a szavakkal kezdett: „Kedves Ágnes ifiasszony, ha nem haraxik, arra kérjük...”

Bő két év telt el a dedikáció után, mikorra kialakult bennem az elszánás, hogy megmutatok neki egy válogatást a verseimből. A postára adás után számolgattam a napokat, hogy vajon mikor következnek el az, amikor talán már nem tekinthető udvariasságnak, ha felhívom. Mai eszemmel világos, hogy voltaképpen arcátlanság volt a részemről, hogy verseimet a korszak egyik legnagyobb alkotójának mutatom meg, önző módon kihasználva a magam számára néhány órát az életéből. Amúgy is nagy dilemma, hogy ki kit tekint mesterének: a legnagyobbak közül választ-e, vagy „beéri” olyan valakivel, akiről feltételezi, hogy elfogadja a közeledését. Én kockáztattam, és nyertem. De elég sok fiatal pályatársam gondolkozott hasonlóképpen, mert egy komódon nagyszámú levélküldeményt láttam. Vendéglátóm némi egykedvűséggel vegyes szigorral mondta: az öreg költőknek az is a dolguk, hogy a fiatalokkal foglalkozzanak. Akkor még magától értetődően, ma már némileg óvatosabban ugyan, de még mindig egységesnek látom a magyar irodalmat, és

úgy gondoltam, hogy aki nagyon szereti Nemes Nagy Ágnes költészetét, az ugyanúgy szeretheti Csoóri Sándorét és Nagy Lászlóét is. Meg Takács Zsuzsát, Gergely Ágnesét, Orbán Ottóét. Hiszen ők a *Szép Versekb*ben mind együtt szerepelnek... Amikor fogadott a lakásán, és megkérdezte, hogy kik a számomra kedves szerzők, nagyjából ezeket a neveket mondtam. Nagy önfegyelmel fogadta ezt a névsort. Talán mert azt hihette, hogy e megnyilvánulásomban nincs megfelelési kényszer, vendége eléggé autonóm személyiség ahhoz, hogy ne csupán azt a költői vonulatot említse, amelyhez ő is tartozik.

Maga a találkozó bebizonyította, hogy a vele kapcsolatban emlegetett szigorúság valóban jellemző rá. Egyik versrészletemet éles hangon zavarta volna ki a szövegből. Talán még a mutatóujját is felemelte, hogy nyomatékossítsa méltatlankodását, mely a mai napig fülemben cseng: „Ez zsurnalizmus!” Kár, hogy nem jutott eszembe: éppen tőle tudom, hogy a vers szüntelen határátlépés... De minden bizonnyal azt mondta volna, hogy az újságírásra emlékeztető fordulat legfeljebb idézet jelleggel vagy parodisztikus elemként jelenhet meg a versben. Egyik versemben pedig vendégszövegként szerepelt egy tőle származó részlet: „temettem csákánnyal, mert fagyott”. Összehúztam a szemöldökét és kimondta a nyilvánvalót, nevezetesen azt, hogy tőlem ez hiteltelen. Egy másik versem zárlatát megoldatlannak érezte, és láttam, hogy komolyan töri a fejét, hogy valami jobbat találjon ki. És én elfogadtam tőle, ami akkor eszébe jutott: „Leeresztett rugójú fotelemben jól elfészkelheti magát.” Ezzel az általa ajándékba adott zárlattal jelent meg két évvel később *A költészet másnapja* című antológiában a *Megváltás, kicsiben* című versem.

Még kétszer jártam nála, de látván, hogy ereje fogyatkozik, megértettem, hogy nem lenne rendes dolog tőlem, ha ez továbbra is így folytatódna, és inkább visszaléptem a további jelentkezésektől. Utolsó találkozásunk alkalmával azonban arra a bizalmasságra ragadtattam magam, hogy megmutattam egy bájos fényképet a kislányomról, amire Ágnes azonnal reflektált, hiszen ezekkel a szavakkal dedikálta az összegyűjtött gyermekverseit tartalmazó kötetet a gyermeknek: „akit láttam a kalapos arcképen...”

Nagy szerencse, hogy halála után tovább bővült a tőle olvasható szövegtörzs. Szinte minden sorát olvastam, számtalan lényeglátó gondolata épült be a tudatomba, körülbelül ugyanazzal a természetességgel, ahogy tudom: a jég csúszik, a tenger kék, a pincék hűvösek. Nemes Nagy Ágnes oly eleven és szilárd ma is, hogy könnyedén lepattannak róla mind a szándékos, mind az óvatlan csákányütések. Kétségtelen, hogy bonyolult személyiség volt, szigora, megvesztegethetetlensége olykor zavarba ejtette még a híveit is. Költészetével úgy vagyok, mint Szádeli az óriás zsebkendőjével – soha nem lehet kinőni. Nagymamám beoltott a hangja iránti rajongással, s mert varrónőnek tanult, ama hatalmas zsebkendőből olyan inget tudott varrni nekem, amivel nem hivalkodom, de azóta is viselem, és nagyon kell igyekeznem, hogy egyszer valahogy végre belenőjek.